

ЛИСТУВАННЯ ІВАНА ЗІЛИНСЬКОГО І ОЛЕКСІЯ ШАХМАТОВА

У першій половині 1911 р. визрів план підготовки спільними зусиллями українських та російських вчених збірної праці, чи першої української енциклопедії під назвою "Український народ в его прошлом и настоящем", друкування якої взяло на себе відоме московське приватне видавництво братів Грант і К⁰¹. Передбачалося, що лінгвістичний відділ у цій енциклопедії представлятимуть три нариси — нарис історії української мови, нарис української діалектології та нарис сучасної української літературної мови. Редактори цього відділу О. Шахматов, Ф. Корш та А. Кримський доручили історичний нарис написати О. Шахматову, а два останні — А. Кримському. Але через хворобу очей А. Кримський від написання нарису української діалектології відмовився*. Тоді О. Шахматов звернувся до Є. Тимченка з пропозицією написати цей нарис, однак останній не зміг взяти на себе цієї праці, бо був зайнятий підготовкою до магістерських екзаменів². Тоді О. Шахматов, очевидно за порадою В. Ягича, вирішив вдатися до вже відомого в той час своїми діалектологічними працями професора гімназії в Станиславі (тепер Івано-Франківськ) І. Зілинського³, якому для безпосереднього ознайомлення з говорами центральної частини України Санкт-Петербурзька АН організує двомісячну поїздку на Наддніпрянщину⁴. І. Зілинський приймає пропозицію О. Шахматова, і між ними розпочинається досить жваве листування.

¹ Праця ця спочатку передбачалась як тритомник, але вийшла в двох томах (т. 1, СПб, 1914, 360 с., т. 2, Пт., 1916, 361—706 с.) за редакцією Ф. Волкова (Вовка), М. Грушевського, М. Ковалевського, Ф. Корша, А. Кримського, М. Туган-Барановського, О. Шахматова.

* Не написав він і нарису сучасної української літературної мови: див. приміт. 31.

² Див. лист Є. Тимченка до О. Шахматова від 31 травня 1911 р.— Санкт-Петербургское отделение Архива АН России (далі — СПОА АН России), ф. 134, оп. 3, д. 1512, л. 5.

³ Див.: З і л и н с ь к и й І. Дещо з фонетики українських говорів. Альманах в пам'ять 40-их роковин основаня т-ва "Січ" у Відні.— Львів, 1908.— С. 267—277. Є і окремих відбиток.

⁴ Ідея експедиції І. Зілинського на Наддніпрянщину для ознайомлення і вивчення говорів центральних районів України належить Є. Тимченкові, який на прохання організатора і редактора "Енциклопедии славянской филологии" В. Ягича погодився для цього видання підготувати нарис української діалектології. Проте за дорученням В. Ягича над таким нарисом працював і його учень І. Зілинський. Однак перебування їх у двох різних державах великою мірою ускладнювало координацію співпраці. У зв'язку з цим Є. Тимченко в листі від 8 лютого 1911 р. написав В. Ягичеві: "[...] Ясно, что дело несомненно выиграет, если всю работу (з підготовки нарису української діалектології для "Енциклопедии славянской филологии")—

Листування І. Зілинського та О. Шахматова стосується головним чином підготовки нарису української діалектології і містить чимало нової інформації з історії українського мовознавства.

В архіві О. Шахматова в Санкт-Петербурзькому відділенні Архіву АН Росії зберігається 17 листів і одна листівка І. Зілинського до О. Шахматова, що охоплюють період з червня 1911 по лютий 1914 р. Всі листи — автографи, писані на папері різного формату, але найчастіше на тогочасному стандартному поштовому папері. № 7 — стандартна поштова картка, що використовувалася на території тогочасної Російської імперії. Всі листи писані по-українськи, за винятком одного (№ 4), що його І. Зілинський написав російською мовою. Листи № 3, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 19 і 21 І. Зілинський надіслав із Станіслава, № 4 — з Києва, № 6 — із Житомира, № 7 — із Знаменки, № 22 і 23 — із Відня, № 26, 27 і 29 зі Львова. У Санкт-Петербурзькому відділенні Архіву АН Росії листи І. Зілинського до О. Шахматова розміщені в хронологічному порядку й аркуші пронумеровані (ф. 134, оп. 3, спр. 571, арк. 1—36).

У родинному архіві І. Зілинського переховувано 11 листів О. Шахматова до І. Зілинського, які стосуються хронологічно того ж періоду, що і листи І. Зілинського до О. Шахматова; всі вони автографи, написані на поштовому папері того часу і збереглися в оригінальних конвертах. На конвертах всіх листів, крім № 5, адреси паралельно написані по-російськи і по-німецьки; листи № 2 і 8 були надіслані як рекомендовані. Листи № 1, 2, 5 О. Шахматов надіслав із В'язовки Саратовського повіту, а № 8, 10, 14, 16, 18, 20, 25 і 28 — із Санкт-Петербурга. У 1965 р. син І. Зілинського відомий фольклорист і літературознавець Орест всі листи О. Шахматова до І. Зілинського передав авторові цих рядків. Разом з листами також передано: 1. Рукопис проспекту "Мовний атлас Галичини", 2. Рукописні "Квестіонар для збирання матеріалу (до Мовного атласу Галичини)", "Діалектологічний квестіонар (1931 року)", "Квестіонар (слівник) малий"⁵; 3. Зібрані самим І. Зілинським та його учнями за згаданими питальниками матеріали із 91 села Північної Лемківщини, Надсяння, Бойківщини, Наддніпрянищини, Гуцульщини та Південносхідної Волині⁶; 4. Спроби карт групування українських говорів⁷ та інші.

Й. Д.) выполнит один Зилинский [...]. В виду этого я считал бы весьма целесообразно (поручить) передать всю работу одному Зилинскому и выхлопотать для него у Академии субсидию для путешествия (на Наддніпрянщину.— Й. Д.). Академия, я в этом убежден, не откажет в такой субсидии, и дело значительно выиграет и ускорится" (див. рукописний відділ Публічної і університетської бібліотеки в Загребі, сигн. R 4610⁸).

⁵ У проспекті "Мовного атласу Галичини" викладається концепція атласу та питання, пов'язані переважно із методикою збирання діалектологічного матеріалу. Опис та публікацію цього проспекта і питальників див.: Дзєндзєлївський Й. О. Проспект "Мовного атласу Галичини" проф. І. М. Зілинського // *Prace filologiczne*.— Warszawa, 1971.— Т. 21.— S. 335—366.

⁶ Згадані матеріали автор цих рядків опрацював і разом з проф. М. Карасем опублікував у кн.: *Studia nad dialektologią ukraińską i polską: (Z materiałów b. katedry języków ruskich UJ) // Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. CCCLXXVI. Prace językoznawcze*.— Kraków, 1975.— Zesz. 44.— 239 s. Під час VI Міжнародного з'їзду славістів у Празі 1968 р. О. Зілинський виступив як прибічник створення міжнародної асоціації українців, у зв'язку з чим І. Білодід та його найближчі однодумці назвали О. Зілинського та його батька І. Зілинського буржуазними націоналістами. Тут же було заборонено цитувати і згадувати праці І. Зілинського. З міркувань обережності на згаданій книзі виставлено лише одного впорядника.

⁷ Аналіз цих матеріалів див.: Дзєндзєлївський Й. О. І. Зілинський і початки застосування лінгвогеографічного аспекту в українській діалектології // *Мовознавство*.— 1991.— № 2.— С. 24—36.

У публікації всі листи І. Зілинського та О. Шахматова розміщені в хронологічному порядку. Правопис листів І. Зілинського до О. Шахматова залишено без змін, а графіку листів О. Шахматова до І. Зілинського замінено на сучасну. Деякі редакторські втручання мали місце майже виключно стосовно інтерпункції.

Йосип ДЗЕНДЗЕЛІВСЬКИЙ

ДОДАТОК

№ 1

О. Шахматов — І. Зілинському

3(16) люня 1911 [г.]

**Милостивый Государь,
Господин Зилинский!**

И. В. Ягич просит меня сообщить Вам, исполнена ли Ваша просьба о том, чтобы в "Раде"¹ была помещена заметка о Вашей ученой поездке по Украине. Я принял меры к тому, чтобы такая заметка была напечатана². Вы, конечно, получили и другой наш лист, где мы переставили, согласно Вашему желанию, сроки. О Вашей командировке сообщено соответствующим губернаторам. Отвечая на вопрос Ягича, думаю, что Вам не за чем являться к губернаторам. Держите при себе паспорт и наш командировочный лист. Сообщаю Вам на всякий случай мой почтовый и телеграфный адрес: Саратов, почтой Вязовку, Шахматову (Алексею Александровичу). Возможно, что в июле я буду в отсутствии.

С искренним уважением
готовый к услугам

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзєндзєлівського. Ужгород. Автограф.

№ 2

О. Шахматов — І. Зілинському

5(18) люня 1911 [г.]

Многоуважаемый ученый!

Обращаюсь к Вам со следующим предложением. Московская фирма Гранат и К^о издает сборный труд, посвященный Украине, под заглавием:

“Украинский народ в прошлом и настоящем”. В этом труде известный отдел отведен вопросам языка. Редакторы этого отдела (Ф. Е. Корш, А. Е. Крымский и я) решили включить в него три статьи: 1) Исторический очерк малорусского языка, 2) Диалектологию, 3) Очерк современного литературного языка.— Исторический очерк поручено мне; диалектологию и очерк совр[еменного] литерат[урного] языка взял было на себя А. Е. Крымский. Но у Крымского разболелись глаза, он должен сократить свои работы; в виду этого он отказался от диалектологии. Я решил взять этот труд на себя и обратился к Е. К. Тимченку. Но Тимченко очень занят магистерским экзаменом и за недосугом не согласился составить очерк диалектологии.

Обращаюсь к Вам от имени редакции с просьбою дать такой очерк, а при нем, если возможно, и диалектологическую карту. Срок 1-е сентября. Размер 1—1,5 листа (в 40 т[ысяч] букв). Гонорар: 100 р[ублей] за лист и 100 р[ублей] за карту. Очерк должен обнять все малорусские говоры (украинские, галицкие и т. д.).

Будьте добры возможно скорее дать мне ответ, можете ли Вы взять на себя такой очерк.

Пишите мне по-украински или по-немецки.

Искренне Вас уважающий

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород. Автограф.

№ 3

І. Зілінський — О. Шахматову

14.06 1911 [р.]

Високоповажаний Добродію!

Прошу дарувати, що пишу по-українськи, бо не володію зовсім по-правно російською мовою. Поручаюче Письмо Академії і оба Ваші цінні Письма я одержав, за що сердечно дякую.

Велику честь зробили Ви мені в останнім письмі, роблячи мені пропозицію написати “Нарис української діалектології” для збірника “Украинский народ в его прошлом и настоящем”.

Я дуже радо взяв би ся за зладження сказаного Очерка і додав би карту, якби було можливо переставити реченець (сроки) виготовлення цієї праці поза 1-го вересня (сентября). До 1-го сентября я при найбільшій охоті і волі не в силі сего зробити, бо вже завтра виїжджаю в Росію і там потребують мої студії цілий юль, август, а як удасть ся мені дістати від моїх властей відпустку, то продовжу студії ще і на сентябрь.

За той час, очевидно, не можу в дорозі написати бажаного нарису, хіба аж по моїм повороті в Станиславів.

Я міг би з’обовязати ся викінчити цю працю до 15. октобра,— найскорше до 1. октобра,— але скорше, напревеликий жаль,— се для мене фізична неможливість. Я наразі не умів подати моєї будучої адреси, тому прошу післати ласкаву відповідь в сій справі у Київ — poste re-

stante — Главная Почта, бо я буду мусів задержати ся кілька днів в Києві. Пізнійше я подам мою адресу докладну.

Дуже красно дякую за ласкаве повідомлення губернаторів про мою подорож, поміщення замітки в "Раді" і взагалі за всі труди і ласкаву опіку в мой справі. Сподію ся, що російські власти мені не будуть робити перепон в моїх студіях. Що до мене — то прошу бути цілком спокійним, що я не дам властям з моєї сторони ніякої причини до якогось конфлікту.

Дякуючи щиро за всі дотеперішні труди, поручаюсь ласкавій памяти на будуче

цілком відданий

Иван Зілинський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, 09. д. 571, л. 1—2. Автограф.

№ 4

I. Зілинський — О. Шахматову

28 июня 1911 [г.]

Милостивый Государь!

От вчера я уж в Киеве. Господин Академик, конечно, получил мое заказное письмо, высланное еще в Станиславове в деле написания мной диалектологического Очерка для известного труда. Я просил прислать мне милостиво ответ в Киев "poste restante", но потому что здесь в России "Postlagernd", вероятно, не существует, подаю теперешний мой адрес: Киев, "Большая национальная гостиница", — Крещатик, 47, кв. 36" с просьбою сообщить меня милостиво, возможно ли переставит сроки окончания этого Очерка по 1-е октября [ст]арого (ст[тиля])?

В Киеве буду пребывать несколько день.

Прошу извинить мое плохое русское письмо.

С искренним уважением
всегда готовый к услугам

Иван Зилинский

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, 09. д. 571, л. 3—4. Автограф.

№ 5

О. Шахматов — І. Зілінському

21 жовтня 1911 [г.]

Високоповажаний Добродію!

Очень Вам благодарен за Ваше письмо и Ваше доброе согласие помочь в нашем затруднении. Отсрочим исполнение Вашей работы до 1 ноября старого стиля, но с тем чтобы я мог удостоверить и редакцию и издательство, что работа будет готова к этому числу.

Спешу послать это письмо по указанному Вами временному адресу.

С искренним уважением

остаюсь А. Шахматов

Домашній архів Й. Дзєндзелівського. Ужгород. Автограф.

№ 6

І. Зілінський — О. Шахматову

[Між 4 липня і 15 серпня 1911 р.]*

Високоповажаний Добродію!

Щиро дякую за цінне письмо з дня 21 юня, яке мені прислано з Києва в Житомир.

На речинець до 1. ноября ст[арого] ст[иллю] годжу ся і буду всіма силами старати ся на той час виготовити бажану працю. Я сподію ся покінчити мою подорож по Росії до 1 сентября ст[арого] ст[иллю], тож часу буду мати доволі. Мої студії поступають вперед. Дотепер я вже пізнав Київську губернію і децю Поділя, відтак поїду в Чернігівщину, потім в Полтавщину і т. д.

Ще перед відїздом з Києва прислано мені з Галичини "Открытый лист" Чернігівського Губернатора, присланий Императорской Академией] Наук на мою адресу в Станиславів.

Я невисказано вдячний за Вашу ласкаву опіку і поміч в моїх студіях.

Поручаюсь і на дальше ласкавій пам'яті і опіці

Остаю з глибоким поважаням все вдячний

Іван Зілінський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, 09. д. 571, л. 5. Автограф.

* Дату встановлено за змістом листування.

№ 7

І. Зілінський — О. Шахматову

2.08 1911 [р.]*

Шановний Добродію!

Я вже перестудіював північну Київщину, Чернігівщину, Полтавщину і Катеринославщину. Тепер їджу по Південній Київщині³. Усе іде щасливо, хоч декуди Поліція робить перепони. В Миргороді (Полт[авської] губ[ернії]) пізнав я Вашого учня з Петерб[узького] універс[итету] д[обродія] Ярошенка⁴. Славний хлопець. Вибачайте, що пишу на карточці, але тут не можна дістати лист[а] паперу.

З глибоким поважанням
все вдячний Іван Зілінський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, 09. д. 571, л. 5. Автограф.

№ 8

О. Шахматов — І. Зілінському

14 (27) сен[тября] 1911 [г.]

Многоуважаемый коллега!

Получил Ваше заказное письмо⁵ и спешу Вам ответить. Сначала по вопросу о плане и размере Вашей статьи для украинской энциклопедии. В виду богатого содержания, которое Вы собираетесь в нее внести, я думаю, что Вам не следует стесняться предположенными размерами. Я отвечаю за то, что размер в 2,5 листа не встретит возражений со стороны издателей. Изложенный Вами план статьи вполне отвечает нашим ожиданиям. Ничего не могу к нему прибавить. Я особенно расширил бы первую часть (Вступ), но сократил бы по возможности, в виду характера издания⁶, вторую (Загальна фізіологія звуків). Пишите свою статью по-украински. Мы переведем ее здесь. Над укр[аинскими] терминами подписывайте немецкие. Тогда никаких сомнений не встретится. Корректуры Вы будете получать. Одновременно, но на короткий срок высылаю Вам "Указатель (!) Моск[овской] диалект[ологической] комиссии"⁷. О высылке Вам "Известий"⁸, начиная с 1907 года, делаю распоряжение. Что касается выдачи других изданий Академии, то Вам надо обратиться (можно через меня) с просьбой к Отделению р[усского] яз[ыка] и слов[есности]. Если Вам необходимо будет иметь ту или другую книгу, то на короткое время я мог бы Вам ее выслать. Спешу с отсылкой письма, чтобы Вы не

* Дату і місце відправлення поштової картки визначено за поштовим штемпелем.

потеряли терпения. Я не ответил Вам на Ваше прошлое письмо потому, что был за границей⁹ и только дней 10 как вернулся.

Искренне уважающий и преданный

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород Автограф.

№ 9

І. Зілінський — О. Шахматову

[Між 27 вересня і 7 листопада 1911 р.]*

Високоповажаний Пане Професоре!

Прошу не гніватися на мене, що я так довго не писав, бо я в наслідок перестуди довгий час нездужав.

Я невисказано вдячний за ласкаве прислання мені “Указателя Моск[овской] диал[ектологической] комиссии” і “Известий” від 1907 року.

Указатель став мені у великій пригоді, бо відкрив мені багато діалект[ологічних] праць, про які я не мав поняття. Так само “Известиями” зготовили Ви мені правдивий душевний. пир. Незвичайне багатство та різнородність праць формально приковує мене до них. Це дуже цінний скарб для мене, особливо “Обозрение трудов по славяноведению”¹⁰ від 1908 р. знов навязало прорвану нитку мого знання про поступи науки в останніх роках.

В XIII т. “Известий”, кн. 4 я знайшов “Список изданий отд[еления] русск[ого] яз[ыка] и слов[есности] Акад[емии] Н[аук]” і тепер мушу встидати ся за мою надто сьмілу просьбу, висказану в попереднім листі, бо я не знав доси докладно, що цих видань Академії є так велика сила. Я мав на гадці головно “Сборникъ Отд[еления] русск[ого] яз[ыка] и слов[есности]”, бо надіявся знайти там багато незнаного мені матеріялу по укр[аїнській] діалектології, однак по перегляненню змісту усіх томів я не знайшов нічого мені незнаного, нового.

Зате не можу ніяк роздобути в Галичині (хоч перебушував усі львівські бібліотеки) багато праць і матеріялів по укр[аїнській] діалектології, виданих поза Академію, які я бажав би переглянути. Тому я змушений просити В[исоко]п[оважаного] Пана Професора о ласкаве визиченя мені на короткий час (наколи це можливо) слідующих книжок:

1) Карский. К вопросу о разграничении русских наречий.— Труды XII Археологического съезда в Харькове 1902 (т. II, Москва, 1905¹¹).

2) Шахматов. К вопросу об образовании русских наречий и русск[ого] народа.— Журнал м[инистерства] н[ародного] пр[освещения], 1899, ап-

* Перша дата визначається на підставі листа О. Шахматова від 27 вересня 1911 р., в якому повідомляється, що І. Зілінському вислано “Указатели Московской диалектологической комиссии” та “Известия ОРЯС” за 1907 р. Друга дата встановлюється на підставі листа О. Шахматова від 25 жовтня 1911 р., який був відповіддю на цей лист І. Зілінського.

р[ель]. (Статю В[исоко]п[оважаного] П[ана] Проф[есора] в Р[усском] ф[илологическом] в[естнике], XXXII (1894) я знаю).

3) Шимановский В. Звуковые и формальные особенности нар[одных] говоров Холмской Руси, Варшава, 1897, I—II, 1—106, I—XXXII.

4) Янчук В. Малорусская свадьба в Корницком [приходе] (Константиновского) уезда, Седлецкой губ[ернии] — (Известия И[мператорского] Общ[ества] любит[елей] естеств[ознания] при Моск[овском] унив[ерситете] т. 48, в. 1).

5) Нестеровский П. А. Бессарабские русины, Варшава, 1905, 174+11.

6) Купченко Г. Особенности буковинско-русск[ого] наречия ("Галичанин", 1893, 183, 184).

7) Филатов К. Очерк народных говоров Воронежской губ[ернии] (Р[усский] ф[илологический] в[естник], 1897, тт. XXXVII—XXXVIII, 1898 тт. XXXIX—XL).

8) Белявский В. Народный говор гор[ода] Глухова (Черниговской губернии) (Р[усский] ф[илологический] в[естник], т. I, 1903).

9) Лапотинский Л. Г. Материалы для характеристики нареч[ий] и говор[ов] русск[ого] яз[ыка]. Северномал[орусские] говоры, Р[усский] ф[илологический] в[естник], т. XI.

10) Дикарев, Об особенностях говоров Воронежск. (В предисл[овии] к малороссийск[им] песням, в. I, Воронеж, 1888).

11) Карский, Белорусы, т. I, Вильна, 1904 (т. II, Варшава, 1908).

12) Халанский М. Образцы народного говора южной части Курской и сев[ерной] [части] Харьков[ской] г[убернии], Р[усский] ф[илологический] в[естник], 1882, т. VIII.

Згаданих праць я нігде не можу дістати, тому прошу дуже (если то можливе) мені їх на короткий час* прислати, а я по використанню сейчас відішлю. В Карського "Белорусы" розходить ся мені найбільше о I том, де має бути карта білор[уських] говор[ів]. Моя праця через хворобу трохи припинила ся і часу у мене при занятях в гімназії дуже мало, однак я всіми силами буду старатися на час викінчити.

Дякуючи щиро за ласкаву дотеперішню поміч, поручаюсь на будуче і остаю з глибоким поважанням

все вдячний

Іван Зілинський

(Р. "Указатель по діалек[тології]...")

я відіслав під опаскою

"заказное" В[исоко]п[оважаному] П[ану] Проф[есорові].

СПОА АН России, ф. 134, оп. 2, 09, д. 571, л. 31. Автограф.

* Тут і далі підкреслено в оригіналі.

№ 10

О. Шахматов — І. Зілінському

25 октября 1911 [г.]

Високоповажаний Пане!

На днях вишло Вам все нужные Вам книги или по крайней мере большую часть их. Но будьте добры, не задержите их у себя долго. Они постоянно требуются здесь. Дольше можете Вы оставить Шахматова и Шимановского, а также Филатова (последняя книга моя). Присоединяю несколько оттисков своих работ.

С искренним уважением остаюсь

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород. Автограф.

№ 11

І. Зілінський — О. Шахматову

13.XI 1911 [р.]

Високоповажаний Добродію!

Щиро дякую за вістку про висилку потрібних мені книжок. До днес я ще їх не дістав. Сейчас по одержаню я перегляну і за кілька днів відішло.

Дуже мені прикро, що я не міг додержати реченця відіслания моєї праці до I.XI ст[арого] ст[илію]. Се прямо для мене фізична неможливість. Я працюю денно 14 і більше годин, нераз пізно вночі, а проте годі було доси скінчити. Маса матеріялу, моя хвороба і побічні занятя дуже спиняли роботу. Крім того, я бажав би ще переглянути деякі чужі матеріяли друковані, а тут під рукою нема майже нічого. В тих днях я вже зачну переписувати на чисто. Також з картою маю великий клопіт, бо тут нема фахових людей і я роблю єї, як умію, “тушом” на “інженірським полотні”. Чи се вистарчить? Чи може то треба робити на іншим матеріялі і, може, так званім чорнилом до копійовання (“[...]istinte”*)?

Формат карти буде більше менше такий, як дві сторони “Славянської Енциклопедії”.

Прошу дуже не гніватися на мене за недодержання речинця, бо це при найлутшій моїй волі і охоті було неможливе. Я всіми силами старатисьму як найскорше викінчити і сейчас вишло.

Дякуючи щиро за великі дотеперішні добродійства та прихильність для мене, поручаюся і на дальше все вдячний

Іван Зілінський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, 09. д. 571, л. 6—7. Автограф.

* Частину слова не відчитано.

№ 12

І. Зілинський — О. Шахматову

18.XII 1911 [р.]

Шановний Добродію!

Останіми часами склали ся для мене обставини так фатально, що я при найлутшій волі і охоті доси не був в силі відіслати Вам відомої роботи. Передовсім перервала працю моя хвороба, про що я вже писав, а відтак, коли вже більша часть роботи була готова, захорувала моя жінка на черевний тиф і я ніяк не можу викінчити вже раз тої нещасної праці. Вже майже три тижні триває хвороба жінки, і я лише доривочно можу від часу до часу подумати о моїй роботі.

Мені невисказано прикро, що я не міг доси додержати обіцянки і мене дуже мучить думка, що подумують собі В[исоко]п[оважаний] Пан Професор о мені, о моїй словности?

Тому прошу ласкаво оправдати моє опізнення, а я старатисьму, можливо, скоро викінчити роботу і сейчас її відішлю.

Чи одержали В[исоко]п[оважаний] Пан Професор післані мною книжки ще перед двома тижнями? Я відіслав 7 книжок, а прочі я ще не успів використати.

Дякуючи за дотеперішню ласкаву поміч і виrozumілість для мене,

Остаю з правдивим поважаням

Іван Зілинський

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 8—9. Автограф.

№ 13

І. Зілинський — О. Шахматову

1.02 1912 [р.]

Високоповажаний Пане Професоре!

Сегодня одержав я від д[обродія] Волод[имира] Гр[игоровича] Ярошенка картку, де він пише, що Шановний Пан Професор занепокоєні, чи не трапилося мені щось злого і чому я мовчу? Мені це дуже дивно, бо я вже кілька разів писав (останній лист вислав я перед двома тижнями), подавав причини і оправдувався, чому робота так була припізналася.

Якщо В[исоко]п[оважаний] Добродій дійсно не дістали моїх попередних листів, то я ще раз коротко поясню, що серед так фатальних умовин, які я переживаю від трох місяців, я абсолютно не міг думати о роботі, хоч як вона лежить мені на серці.

Одно родинне нещастя по другім спадало не мене: найскорше моя слабість, відтак дуже небезпечна хвороба моєї жінки, пізнійше захору-

вала ще й теця на тиф, так що я мав правдиву "больницю" в хаті. В додатку перед тижнем умер ще дідю.

Найбільше забрала часу і відбила ся на моїй бездільности довга хвороба жінки, що з малими перервами треває вже три місяці. Шановний Добродій зрозуміють, що серед безупинного дрожання о життя найдорожшої мені Особи — неможлива поважна праця, що вимагає передовсім цілковитого спокою.

Були хвилі і дні, коли жінці вже ставало лутше, я збирався до роботи, та це тревало звичайно день, два і з погіршенням стану хвороби я знов мусів перервати працю.

Щойно від кількох днів вертає знов поволи спокій в мою хату, жінка вже потрохи встає і я тепер маю надію в недовгим часі вже раз зліпити ту нещасну працю.

Я дуже тепер жалую, що прийняв на себе сю працю і зробив Шан[овному] Добродієви завід, та хто ж міг це предвидіти? Тому прошу о прощення і о ласкаве повідомленя і успокоєня, чи не понесло ціле видавництво через моє припізнєння страти?

Я від кількох днів працюю день і ніч, однак перед двома тижнями я ще, мабуть, не буду в силі відіслати роботи. Чи не буде це за пізно?

Ще раз прохаю не гніватись на мене, бо не моя тут вина.

З глибоким поважанням все вдячний

Іван Зілинський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 10—11. Автограф.

№ 14

О. Шахматов — І. Зілинському

5.II 1912 [г.]

Многоуважаемый ученый!

Благодарю за письмо. С нетерпением буду ждать Вашу статью. Время еще есть. Но убедительнейшим образом прошу доставить ее не позже, как через три недели.

С искренним уважением

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород Автограф.

№ 15

І. Зілинський — О. Шахматову

[Між 1 лютого 1912 і 9 квітня 1912 р.]*

Шановний Добродію!

Вибачайте, що я так пізно відсилаю роботу. Скорше абсолютно не міг. Якби знали, серед яких фатальних обставин прийшлося мені писати цю першу мою скромну пробу, не дивували б ся, що вона така кошлява, не викінчена і так пізно приходить до Вас. Мені дуже прикро, що я не міг на час сповнити взятого на себе обов'язка так, як я цього бажав. Якщо уважаєте прислане Вам пригожим до друку, прошу ласкаво дати те, що є до перекладу д[обродієві] Ярошенкові, а я решту небаром надішлю, бо через брак часу я не встиг переписати на чисто. Ще буде яких 30 сторінок. Я знаю, що там певно буде багато зайвого, часті повторювання, бо я не міг через поспіх вигладити стилістично, тому д[обродій] Ярошенко може свobodно змінити, чи пропустити непотрібне.

Разом на мою рахубу не повинно більше випасти в друку, як 2^{1/2} аркушів (листов).

У мене маса матеріялу вже доволі обробленого і я в поспіху не знав, що помістити. Якби що треба додати чи повнійшу бібліографію, чи більше цитатів, то прошу мені ласкаво звернути на це увагу, то я в коректі доповню. В Очерку для Енциклопедії, де я не буду так числитись з місцем, сподіюсь дати повний і докладний образ цілої укр[аїнської] діалектології, а так дуже трудно.

Остаю з глибоким поважанням все вдячний

Іван Зілинський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 36. Автограф.

№ 16

О. Шахматов — І. Зілинському

9.04 1912 [г.]

Шановний Добродію!

Начало Вашей статьи я получил. Очень благодарю. По счастью Вы не опоздали. Произошла задержка. Статью Вашу я передам В. Г. Ярошенку. Все таки не задержите окончания. Всего лучшего.

Искренне преданный и уважающий

А. Шахматов

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород. Автограф.

* Дата визначається на підставі відповіді на цей лист, написаної О. Шахматовим 9 квітня (27 березня) 1912 р., у якій він сповіщав І. Зілинського про одержання початку нарисів української діалектології.

№ 17

I. Зілінський — О. Шахматову

6.05.1912 [р.]

Шановний Добродію!

Вчора вислав я докінчення моєї статі і подав коротко в залученім письмі причину опізнєня.

Я думав спершу, що мені вдасться в короткім часі виготовити і вислати разом також діалект[ологічну] карту та плянований VI. розділ "Систематика укр[аїнських] говорів", що головню служить близшим поясненням до карти, однак непередвидені труднощі знівечили мій замір, і я в обаві перед опізнєнням післав Вам, що мав готового.

Бажаючи дати якусь путню карту, що при помочи сіти ліній (ізофонів) представляла б границі важнійших окремішностей поодиноких говорів, я запустився в основні студії свого і чужого матеріялу та загнався задалеко...*

Як тяжка така робота для одної людини, що тут на провінції не має під рукою потрібних жерел, кілько труду і часу вимагає зладження такої карти, про це не потребує говорити. До того причинилися ще й технічні труднощі, бо я сам не розуміюся на робленю карт, а трудно тут знайти чоловіка, що поміг би мені в тій роботі та подав якісь інформації.

Тому та справа дуже проволіклась, і я при моїх службових занятях не в силі викінчити її скорше, як в протягу 2—3 тижнів.

Якщо видавництво не може так довго чекати, в такім разі карта і той кінцевий розділ статі мусить відпасти, а я при коректі міг би ще сам дещо доповнити і заокруглити деякі місця (головню поділ говорів на низші одиниці і точнійше означення границь...).

Я у всякім разі дальше працюю над картою (хоч як я вже перетхнений [?] і утомлений тим вічним натружуванням зору), бо зібрані дані придадуться мені для "Слов[янської] Енциклопедії". Коб я мав більше свобідного часу і голову, вільну від ріжних родинних клопотів, воно ішло б скорше і взагалі ціла робота випала б инакше, а так Ви не маєте, Шановний Добродію, понятя, серед яких невідрадних условин приходитьсь мені працювати.

Щиро дякую ще раз за ласкаве присиланя мені "Известий", бо я не міг би дозволити собі на пренумерату. "Обозрение трудов по словяноведению"¹² це для мене правдива розкіш.

Вчера дістав я 4. книжку, XVI т. ["Известий ОРЯС"] (3. книжка того тому чогось не прийшла, може, затрималася).

Поручаюсь ласкавій памяти та остаю з глибоким поважаням все вдячний

Іван Зілінський

* Тут і далі крапки в оригіналі.

№ 18

О. Шахматов — І. Зілінському

11.05 1912 [г.]

Многоуважаемый ученый!

Благодарю за продолжение. Если пришлете карту через 3 недели, не будет поздно. Я вполне понимаю все трудности, которые Вам приходится превозмочь. Благодарю Вас, что Вы доводите дело до конца. По счастью фирма несколько запоздала сама; это даст возможность г[осподину] Ярошенку заняться на свободе переводом Вашей статьи. Но убедительно прошу прислать конец ее и карту не позже как через 3 недели.

Искренне Вас уважающий

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород. Автограф.

№ 19

І. Зілінський — О. Шахматову

25.(12)VI. 1912 [р.]

Шановний Добродію!

Виготовлення карти завдало мені тільки праці, що я при браку часу щойно її викінчую. Інакше було неможливо. З огляду на спізнєння я рішився, щоб зискати на часі, вислати сими днями карту і IV часть статі прямо в Миргород до д[обродія] Ярошенка, щоби скоротити дорогу. Я думаю, що Шановний Добродій нічого не матимуть проти тому. Ярошенко писав мені вчора, що він вже викінчує переклад, відтак за одним заходом перекладе ще й IV частину (що є коротка), і разом вишле цілу перекладену статю з картою Шановному Добродієви. Ми поразуміли ся з Ярошенком, що до деяких змін, а якби ще, крім того, Шановний Добродій узнали потрібним дещо змінити чи скоротити, то я за це буду лиш невисказано вдячний і за всякі вказівки.

У нас в гімназії кінчиться наука 1.VII (н[ового] ст[иллю]), і я десь коло 3.VII виїду на два місяці в Карпати, в місцевість "Ворохта" (на Гуцульщині). Ті два місяці я хочу використати на написання основної діалект[ологічної] праці для Славянської Енциклопедії. Тепер вже робота піде гладше і скорше, бо матеріал маю вже доволі оброблений, решту ще доповню в часі ферій.

Я був би дуже вдячний за ласкаве подання мені адреси Шановного Добродія в часі ферій.

Моя адреса може бути на весь час ферій дотеперішня т[о] е[сть] “Станиславів, Липова, 44”, бо листи мені відсилатиме гімн[азіальний] терціян,— або прямо: “Ворохта” (Галичина).

Чи з книжки, що їх я визначив, т[о] е[сть] 1) Шахматов, К вопросу... 2) Шамановский, ... 3) Филатов¹³, ... потрібні зараз і я маю їх Шпановному Добродієви відслати, чи можу ще їх задержати?

Остаю з високим поважанням
все вдячний

Іван Зілінський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 14—15. Автограф.

№ 20

О. Шахматов — І. Зілінському

9(22) дек[абря] 1912 [г.]

Многоуважаемый ученый!

С большим прискорбием прочел я сообщение о смерти Вашей жены. Шлю Вам сердечное свое соболезнование. Берегите себя для науки. Вы, наверное, исполните завет покойной Вашей жены, если не слишком будете предаваться отчаянию, напротив напряжете свои силы для научной деятельности. Оставила ли она Вам детей? Если да, то Вы должны беречь себя и для них.

Искренне Вам преданный

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород. Автограф.

№ 21

І. Зілінський — О. Шахматову

[Між 22 грудня 1912, і 1 січня 1913 р.]*

Высокопозважаний Добродію!

Сердечно дякую за щирі слова співчуття. Я не маю слів, щоб виказати, як велике нещастя постигло мене. Вправді моя покійна жена¹⁴ була слабого здоров'я і часто слабувала, однак я ніколи не надіявся, що люта

* Час написання визначається на підставі листа О. Шахматова від 22 грудня 1912 р., на який цей лист був відповіддю.

смерть так скоро мені її забере. Наше родинне щастя тревало не повні три роки.

Дітей мені моя дорога жена, на жаль, не лишила і якби не замилованя до науки — я не мав би вже жодної ціли житя. Лише в науці можу ще знайти одну розраду, бо не хотів би я сходити з того світа, не лишаючи ніякого тревалішого сліду по собі. А моя жена так інтересувала ся моїми научними працями і так ждала, коли появить ся моя перша праця. Не діждала... Не маєте понятя, як вона бідна робила собі все викиди, що слабість спиняла мою працю. Тепер зрозумійте, серед яких фатальних обставин приходилось мені написати статю, переслану Вам, чому вона так поволи поступала і чому не вийшла так, як я собі бажав. У мене в хаті хвороба не переводила ся, або жена, то знов я хорували, рідко коли можна було мати свобіднійшу голову до научної роботи. Тепер я стараю ся о відпустку і якщо її одержу, перенесу ся від 1 лютого (н[ового] ст[илу]) у Львів або Відень, де цілком віддам ся працям. Передусім бажаяу викінчити мапу і чим скорше вислати Шановному Добродіюви, а відтак довести до кінця роботу д[обродієві] Ягичеви для Словянської Енциклопедії. Що відтак зі мною стане ся, не знаю.

Тому прошу ще трохи заждати на карту, бо тепер годі мені думки зібрати до купи.

Желаю веселих свят та щасливого Нового Року.
все вдячний

Іван Зілінський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 34—35. Автограф.

№ 22

I. Зілінський — О. Шахматову

Відень, 25 (12) III, 1913 [р.]

Високоповажаний Добродію!

Прошу вибачити, що я вже давно нічого не писав, бо я по моїм нещастю чув ся довгий час цілком зломаним на душі і на тілі. Щойно тепер по одномісячнім побуті у Відни я прийшов трохи до себе і починаю думати про відому перервану роботу.

Щиро дякую за ласкаву прислану мені від Імператорської Академії Наук через акад[еміка] Ягіча заломогу в сумі 200 карбованців, бо ті гроші мені саме тепер у великій пригоді. Коби я міг якнайскорше віддячитись В[исоко]п[оважаному] Добродієви за велику поміч і прихильність для мене.

Я тут, у Відни, знайшов в бібліотечі доволі багато не використаних ще мною книжок. Сими днями дістав я від акад[еміка] Ягіча: Н. Дурново "Хрестоматія по малорусской] диалектологии"¹⁵. За те нігде не можу дістати 1) Труды Общества исследователей Вольни. Житомир, т. I, 1902;¹⁶

т. V¹⁷, 1911.— (де поміщені інтересні матеріяли Кравченка¹⁸), і 2) Матеріялы по етнографіи Гродненской губ[ернии] под ред[акцией] Романова¹⁹, Вильна, вып. 1, 1911, вып. II, 1912. Особливо сі останні матеріяли мають бути дуже інтересні і дуже цінні, то ж я доконче бажав би ними покористуватись ще перед викінченням діалектолог[ічної] карти. Акад[емік] Ягіч обіцяв, що попросить В[исоко]п[оважаного] Добродія о визиченя на короткий час з бібліотеки С[анкт]п[етербурзької] Академії для мене сих книг, але не знаю, чи вже писав в сій справі. Зладження діалектолог[ічної] карти справляє мені чимало трудностей (особливо технічна сторона). Акад[емік] Ягіч обіцяв дати мені до помочи доброго рисовника з географічного інститута, тож надіюся в недовгім часі солідно викінчити сю карту.

Писав мені д[обродій] Волод[имир] Ярошенко, що передав вже В[исоко]п[оважаному] Добродієви перекладену мою статью для Укр[аинского] Народ'а. Я знаю, що вона десь виглядає в цілости дуже кошлява і її здало б ся ще перед друком вигладити, а, може, неодно змінити? Прошу дуже мені сказати цілком отверто, як вона Вам видаєть ся, а я дуже радо ще перед друком (если то можливе мені її ще прислати), або при коректі зміну, що буде треба, бо то було майже “на коліні” роблене.

Я познайомився тут у Відни з д[обродієм] Євг[еном] Перфецьким²⁰, що дуже ревно занявся історичними дослідями Угорської Руси. Він також цікавиться діалектолог[ією] і казав, що передав В[исоко]п[оважаному] Добродієві зібрані матеріяли на Підлясю. Чи вони вийдуть небаром друком? Я не сьмію просити, але якби то було можливо прислати ті матеріяли акад[емікові] Ягічеви, я б з Перфецьким перевів їх, бо о скільки я переконався з його виговору, він дуже недокладно транскрибував підляські дифтонги через *кзунь*, *кзюнь* і т. д. І моя праця скористала би на тім, бо у мене небагато матеріялу з Підляся. Прим[іром] радинських і константинських говорів я зовсім не мав нагоди пізнати на місци. Ще раз дякую щиро за всі дотеперішні добродійства і остаю з глибоким поважаням

Іван Зілінський

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 16—17. Автограф.

№ 23

І. Зілінський — О. Шахматову

Відень, 29. V 1913 [р.]

Шановний Добродію!

Прошу вибачити, що доперва тепер відсилаю прислані мені ласкаво матеріяли д[обродія] Перфецького. Я ждав приїзду його у Відень, бо многі місця були мені неясні і я знаходив багато суперечностей в порівнаню з матеріялами Бессараба²¹, Янчука²², Житецького²³ і п[рочих].

По приїзді Перфецького ми обговорили цілу статтю, перевірили і отсе я її з широкою подякою відсилаю, бо з неї я довідав ся багато дечого нового, мені доси незнаного.

Я радив д[обродієві] Перфецькому статтю трохи змінити і краще упорядкувати матеріял, та він тепер дуже зайнятий своїми студіями і приготуваннями до подорожі по Угорській Русі, але обіцяв, що це зробить при першій коректі.

Я працюю тепер над діалект[ологічною] картою, що справляє мені дуже великі труднощі.

Щиро дякую за прислані через акад[еміка] Ягіча карту і книжки і за пізнійшу послілку карт, бо вони мені були дуже потрібні.

Моя адреса до 1. VII (н[ового] ст[илію]: Wien, 1, Universität). Де поїду на ферії, ще не знаю, може, таки лишу ся тут у Відни, щоби докінчити статтю для Слав[янської] Енциклопедії.

Впрочім, я подам ще вчас адресу, якби Шановний Добродій в часі ферій чого від мене потребували.

Я тут зібрав у Відни по бібліотеках багато невикористаного матеріялу, тож надію ся, що моя робота вийде вдоволяючо.

Дякую за ласкаву дотеперішню поміч, поручаю ся на будуче і остаю з глибоким поважанням

Іван Зілинський.

СПОА АН России, ф. 134. сп. 3, д. 571, л. 18—19. Автограф.

№ 24

I. Зілинський — О. Шахматову

Львів, 4, XII (21, XI) 1913 [р.]

Шановний Добродію!

Прошу вибачення, що я так довго нічого не писав, бо я не могу ще донести о викінченню моїх робіт, прямо не сьмів забирати часу, так дорогого для Вас, моїми письмами.

Шановний Добродій, певно, недобрі на мене, що я ще доси не прислав обіцяної карти для "Укр[аїнського] Народ'а". На основі доволі частих інформацій д[обродієві] Володимира Григ[оровича] Ярошенка, що е ще не вийшов навіть I том сего видавництва і впевнювань, що ще е час²⁴, я був певний, [що] справа моєї діял[ектологічної] мапи не так дуже нагла і тому посьвятив я всі мої сили статі і мапі, призначеній для "Славянской Энцикл[опедии], бажав я зладити меншу мапу для "Укр[аїнського] Народ'а", думаючи, що так буде найкраще і вийде справі на користь.

Але не така то легка справа виготовити добру мапу, як це я собі спершу представляв.

Прошу ласкаво зважити те, що я сам один, мов палець, підняв ся такої дуже тяжкої праці, над якою працює Московська діалект[ологічна] комісія при помочи тільки співробітників вже десятий рік, а проте ще

доси не була в силі видати заповідженої діалект[ологічної] карти! Се робота прямо понад сили одної людини, а видати щонебудь, не використавши всіх можливих матеріалів, я не відважив би ся. Лише один Бог знає, скільки жури, клопотів і часу та недоспаних ночей коштує мене ся мозольна праця! До того прошу ще ласкаво узглядити мій психічний стан, моє ще доси триваюче пригноблення по утраті жени, а тоді стане Вам ясно, чому я доси при всіх зусиллях не встиг ще цілком упоратися з тою мапою.

Хоч у Відні я зробив дуже багато, показалася потреба ще тут у Львові поробити многі доповнення, а ще одно мені бракує.

Найменше даних маю в великорусько-українського пограниччя і взагалі мені дуже неясна північно-східна укр[аїнська] етнографічна границя.

Перед моїм відїздом з Відня писав мені Дмитрій Никол[айович] Ушаков із Пушкіна біля Москви, що "Диалектологическая карта русского языка... в Трудах М[осковской] диал[ектологической] Комиссии действительно уже составлена"²⁵, тільки д[обродій] Ушаков не міг певно сказати, чи вона ще сього року буде надрукована.

Я дуже тішив ся, що може буду міг покористувати ся сею картою при означеню великорусько-української етног[рафічної] границі, бо ж, певно, М[осковська] диал[ектологічна] комісія мусіла зібрати багато матеріалів (в кождім разі більше, як се мені є приступне), але тепер по інформаціях д[обродія] Ярошенка бачу, що пусті були мої надії.— Так що ж робити!

Мусітиму викінчити мою мапу о власних силах, хоч, певно, пороблю грубі похибки.

Теперішній стан моєї роботи такий: Карту для "Слав[янской] Энциклопедии" рисує тепер один рисовник у Відні на основі мого еляборату — на чисто, а я покищо виготовлюю статью для Энциклоп[едии]. Сьгодні пишу до того рисовника, щоби приспішив роботу і прислав мені рисунок з матеріалами у Львів. Якщо я тільки його дістану, буду старати ся на підставі тої карти в можливо короткім часі зладити другу меншу мапу для "Укр[аїнского] Народ'а" і сейчас по викінченю вишлю її Шановному Добродієви.

Не знаю тільки, чи поодинокі групи говорів на карті для "Укр[аїнского] Народ'а" можуть бути зазначені кількома красками, чи лише тіннями одної краски? Якщо видавці не жалуватимуть коштів, можу зладити в кількох красках.

Я дуже був би вдячний, якби Шановний Добродій були ласкаві повідомити мене, до якого реченця найпізнійше я мушу доставити сю мапу, бо у мене тепер і в школі і поза школою багато роботи, тож виготовлення мапи все ж таки трохи потребає.

Шановний Добродій, певно ще не знають, що перед кількома днями появиля ся сензаційна "Grammatik der ruthenischen (ukrainischen) Sprache von Smal-Stocky und Theodor Gartner". Wien, 1913, 8⁰, XV + 550 ст[орінок]. В цій граматиці нищить Стоцький всіх і вся, відриває з коренем укр[аїнську] мову від руського пня, перечить істнованю "Urrussisch", укр[аїнську] мову лучить з сербською, а не з великоруською, укр[аїнське] "іканя" пояснює коротко через "Kürzung und Schwächung des o > i" і т. д., і т. д. Це, очевидно, має бути наукова граMATика, видана професорами університета.

В кождім разі вона викличе рух, бо Стоцький узгляднює всі наукові поваги.

На сїм кінчу, прошу не гнївати ся за моє довге мовчання і остаю з глибоким поважанням все вдячний

Іван Зілинський

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 20—23. Автограф.

№ 25

О. Шахматов — І. Зілинському

23 дек[абря] 1913 [г.] / 5 янв[аря] 1914 [г.]

Многоуважаемый доктор!

Очень Вас благодарю за сообщение. Это правда, что Укр[аинская] энциклопедия запаздывает. I том едва ли выйдет раньше 7 янв[аря] по стар[ому] стилю. Редакция встречает затруднения к помещению Вашей статьи в виду сложности набора. Об этом мы с Вами еще спишемся.

Граматику Смаль-Стоцкого я получил. На меня она произвела тяжкое впечатление. Хочу написать разбор последней ея главы²⁶.

Радуюсь тому, что успешно идет Ваша работа для Слав[янской] энциклопедии. Свой очерк истории р[усского] яз[ыка]²⁷ я уже сдал в набор.

Искренне преданный

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзензелівського. Ужгород. Автограф.

№ 26

І. Зілинський — О. Шахматову

Львів, 20 (7) II. 1914 [р.]

Високоповажаний Добродію!

Прощу вибачити, що я так довго не писав, бо в часі сьват перестудив ся й доси нездужаю. Крім того, розболіли мене очі, так що я від двох тижнів лише з трудом можу читати й писати.

Пише мені д[обродій] Волод[имир] Григ[орович] Ярошенко, що Шановний Добродій дуже турбуються мапою до моєї статі для "Ук[раїнсько-го] Народу". Мені це дуже прикро, що я досі не міг її зладити і взагалі жалую, що взяв на себе обов'язок, що його до тепер не міг виконати тай тільки спричинюю Вам журбу.

Якщо редакція не має охоти друкувати моєї статі, так, може, дати собі спокій і з мапою? Чи вже вийшов з друку I том “Укр[аїнського] народа”?

У мене так фатально склалося життя, що я дотепер тільки з трудом міг у вільних хвилях працювати для науки. Жию надією, що воно незадовго мусить змінитися. Поки що мені ще дуже трудно і тяжко йшла робота.

Коли вважаєте, що моя стаття має якусь вартість і буде надрукована, я візьмуся до виготовлення мапи, як тільки цілком подужаю. Карту для Слав[янської] Енцикл[опедії] робить саме рисівник у Відні і на другий місяць пришло мені її до I ревізії і доповнення, бо досі я не міг роздобути докладніших матеріалів для означення укр[аїнської]-великоруської етногр[афічної] границі. Чи діалект[ологічна] карта Московської діалект[ологічної] комісії ще не появилася?

Якщо можна, прошу ласкаво ще трохи лишити мені часу на зладження тої мапи для “Укр[аїнського] Народа”, а я всіма силами старатимусь її в можливо короткім часі виготовити.

I акад[емік] Ягіч мене понагляє з роботою для Слав[янської] Енциклоп[едії], а тут поза службовими обов'язками дуже мало остає часу, а до того ще та ненадійна моя слабкість. Коби дотягнути до мая, а відтак я мушу дістати відпустку (Urlaub), бо боюся о здоров'я.

Прохаючи ще раз вибачення, остаю з глибоким поважанням

Іван Зілінський.

СПОА АН Росий, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 24—25. Автограф.

№ 27

I. Зілінський — О. Шахматову

Львів, 22 (9) II. 1914 [р.],
вул. Виспянського, 31

Вельмишановний Добродію!

В попереднім моїм листі я обіцяв в можливо короткім часі зладити діалект[ологічну] карту для “Укр[аїнського] Народа”, а забув поновити мою просьбу о ласкаве прислання мені моєї статі на коротенький час до перегляду. Як відомо Шановному Добродієви, писав я ту статтю серед дуже поганих обставин, дуже доривочно під час слабости моєї жени і відсилав частинами. З огляду на се, що я не мав часу робити докладного бруліону, а писав, особливо другу частину, відразу на чисто, тепер не маю перегляду на цілість і на подробиці.

Тепер, коли приходиться мені означувати на карті лініями (ізофонами) територію поодиноких звукових окремішностей, не знаю докладно, як я се описав словами у статі. Крім того, я простудював протягом минулого року докладніше власні матеріали і використав багато чужих, перше мені незнаних, тому треба доконче поробити деякі незначні поправки і доповнення перед друком, бо відтак трудніше буде поробити її зміни в коректі.

З огляду на все те дуже прошу можливо скоро прислати мені на короткий час мою статтю оригінал (а якщо се можливо також переклад її д[обродієм] Ярошенком, а я сейчас пороблю поправки — відразу у великоруській мові, на основі того виготовлю карту і враз із статєю можливо скоро відішлю Шановному Добродієви до друку.

Прощу мені вірити, що ся моя просьба, то не якась забаванка, а пекуча конечність, бо инакше моя карта не буде годити ся із мою статєю і трудно мені її зладити.

Прощу не боятися, що ся стаття може запропастити ся, бо се виключене, зрештою, якби було неможливо прислати мені перекладу Ярошенка, то принайменше прошу о оригінал статі Вам вже цілком неотрібний.

Сподіючися, що Шановний Добродій зрозуміють моє положення і не відмовлять моєї просьбі, очікую нетерпеливо ласкавої присилки

і остаю з глибоким поважанням

Іван Зілинський.

СПОА АН России, ф. 134, оп. 3, д. 571, л. 26. Автограф.

№ 28

О. Шахматов — І. Зілинському

3 фев[аля] 1914 [г.]

Многоуважаемый коллега!

В типографском отношении и в издательском возникли затруднения при наборе Вашего труда. Редакция решила просить Вас сократить Вашу рукопись, во-первых, а во-вторых, в оставшейся части заменить транскрипцию более легкой.

Возвращаю Вам одновременно рукопись и прошу Вас дать свое согласие на следующее:

1) Редакция напечатает Вашу статью в след[ующем] виде: сначала первые 27 страниц; потом краткое обозрение звуков для объяснения транскрипции; наконец, страницы 154—200.

2) Транскрипция должна быть упрощена, новые буквы заменены обыкновенными с надписанными буквами, например, вм[есто] у^е: у^е, вм[есто] š — š', вм[есто] ž — ž'. Все эти изменения по Вашему указанию и разрешению мы сделаем в русском переводе Вашей статьи.

3) Гонорар будет исчислен выше того, что попадет в печать.

4) Если Вы не пришлете к 15 марта нового стиля карту, Редакция возьмет карту из Трудов Чубинского²⁸.

Очень Вас прошу ответить на это письмо возможно скорее. Мне очень тяжело было уступить требованию редакции, но делать нечего. В Слав[янской] Энциклопедии Вас не сократят.

Искренне преданный

А. Шахматов.

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород. Автограф.

№ 29

I. Зілинський — О. Шанматову

Львів 28 (15) II, 1914 [р.]

Вельмишановний Добродію!

Щиро дякую Вам за ласкаве прислання рукопису та за цінне письмо. По перечитанню моєї статі в цілості бачу, що її можна дійсно децю скоротити, особливо другу частину "Огляд звуків", бо я в кількох місцях повторюю ся. Так, прим[іром], я при описі поодиноких звукових відтінків подаю також приблизно територію, де вони чують ся, а відтак в IV частині "Угрупування укр[аїнських] гов[орів]" знова часто те саме говорить ся і деякі інші зайві повторюваня.

Я свого часу просив д[обродія] Волод[имира] Григ[оровича] Ярошенка, щоби він в руськ[ом] переводі пропускав такі повтореня і взагалі я дав свою згоду на всякі евентуальні зміни, одначе він занадто совісно обійшов ся з моєю статєю і не хотів рішучо нічого змінювати.

Так само щодо транскрипції признаю, що вона дуже скомплікована і її можна також трохи упростити.

Тому я на пропоновані зміни редакції 1) щодо скорочення статі і 2) щодо змодифікування транскрипції вповні годжу ся.

Як далеко мають іти ті зміни, се трудно мені тут докладно означити, бо не знаю, якого об'єму статі бажає собі редакція і котрі знаки справлять друкарні труднощі.

На зміну знаків: у^е, š, ž, — знаками у^е, š', ž', очевидно, годжу ся і на всякі інші евентуальні конечні зміни; а декотрі знаки менше варті, якщо вони трудні до видрукowania, прим[іром] ôe, oe, lj, tj, dj, g, nj, he [?] і п[одібні] можна зовсім опустити або змінити на простіші.

В тексті, крім повторювань, якщо сего вимагає об'єм статі, можна пропустити опис менше важних відтінків звуків і замітки, без котрих можна обійти ся без шкоди для цілої статі.

Під тим зглядом я взагалі даю редакції цілком свобідну волю. Евентуальні потрібні, незначні зміни або конечні доповненя я можу ще поробити при першій коректі.

Щодо мапи — то я не радив би передрукувувати карти із Трудів Чубинського, бо вона не буде пасувати до моєї статі.

Я вже значну часть своєї карти опрацював і буду старати ся всіми силами на час її викінчити. Тому прошу ласкаво успокоїти редакцію, а я певно обіцяну карту предложу²⁹.

Для Слав[янской] Енцикл[опедии] я виготовлю статю, де фонетика і інші части о много основнійше і обширнійше оброблені³⁰, як в статі для "Укр[аїнского] народа"³¹.

Коби тільки моє здоровля поправило ся, я старатисьму якнайскорше виповнити переняті мною обовязки і хоч в часті віддячити ся за велику щирість і прихильність, якої я зазнав від Шановного Добродія і академіка Ягіча.

З глибоким поважанням

Іван Зілинський.

№ 30³²

Д. Ушаков — І. Зілинському

13/26 июля 1913 [г.]

Многоуважаемый Доктор!

Диалектологическая карта русского языка в Европе, выходящая под моей редакцией в Трудах М[осковской] Диал[ектологической] Комиссии, действительно, уже составлена; очерк диалектологии, который будет к ней приложен, также составляется и близок к концу. Дело затягивается вследствие недостатка времени у всех троих составителей (г[осподина] Дурново, г[осподина] Соколова и меня); мы все трое состоим приватдоцентами и очень заняты, да к тому же г[осподин] Дурново живет не в Москве, а в Харькове.

Трудно сказать, когда карта с очерком будет напечатана; может быть, в конце этого года, но никак не раньше.

Когда все будет готово, Комиссия с удовольствием вышлет Вам³³.

Конечно, на карте нашли место и малорусские говоры, а также и в очерке диалектологии имеется малорусский отдел. Но, вследствие недостатка сведений, пришлось отказаться от картографирования drobных подразделений и ограничиться главнейшими.

С совершенным почтением

Товарищ председателя Московской Диалектологической Комиссии
Дмитрий Николаевич Ушаков.

Москва, Новослабодская, 52, кв. 11.

До 15/28 августа: Пушкино Московск[ой] губ[ернии], Акуловка, д. Самогулова.

Домашній архів Й. Дзендзелівського. Ужгород. Автограф.

№ 31

В. Ярошенко — І. Зілинському

[Перед 20.II 1914 р.]*

Дорогий Приятелю! Як пишете, все лихо Вас боре, тепер знову зле почуваете ся на здоровлю, а тут іще напосідають з тією мапою. Я не знаю, чого д[обродій] Шахматов так за ню дбає, адже ж ще навіть І т[ом] не появився і коли появиться, не відомо, бо д[обродій] Славинський (од якого вся справа залежить, який зробив з видавцями "Укр[аинского] Народу", братами Гранат, офіціяльну умову, щодо цього видання, бо вони боялися), бо він є, таким чином, цілком паном становища, а редакційний комітет: Шахматов, Вовк, Грушевський і інші нічого не роблять, щоб з

* Час написання визначається на підставі змісту листа № 26.

лихого становища вийти. Вони занадто мляві, щоб гостро поставити справу з Славинським, а він їх другий рік водить словами, що цими днями вже виходить. Отже, Ви маєте з мапою досить часу і, я думаю, що аби до літа вислали її Шахм[ато]ву, то буде цілком вчасно, але далі краще не одволікати. Пишете мені, а також Шахм[ато]ву: “якщо редакц[ія] “Укр[аїнського] Нар[ода]” не хоче друкувати моєї статі, так по що ж їй мапа”? Чому Ви гадаєте, що редакц[ія] не хоче друкувати? Може, до Вас дійшли якісь непевні інформації у цій справі? Річ у тім, що, як я не відстоював недоторканости Вашої статі, яка все здавалася Ш[ахматов]у занадто спеціальною і неприступною для пересічного читача, він таки наважився скоротити її. Нещодавно він давав мені її на перегляд у скороченому вигляді, я знову вказав йому, що скорочена стаття губить на цілности й переконливости, а не виграє ні на чому, і він збирався писати до Вас у цій справі, прохати у Вас скорочення викладу II і III частин (Згукі і їх сполучення). Чи писав, не знаю, але про неохоту друкувати Вашу статтю річи бути не може. Вам Ш[ахматов]в напише сам у цій справі, але я б на Вашому місці бувши, відстоював би недоторканість Вашої статі.

В I т[омі] “України” (вийде у Києві) має появилися простора рецензия Ш[ахматов]а на См[аль]-Стоцького граматику, де він, здається, хоче збити тезу См[аль]-Ст[оцького] (про потребу залишити балачки про споріднення і в словянській лінгвістиці розбирати лише мовні явища), хоче збити доказами, що ми таки з москалями родичі, на мою гадку, це См[аль]-Ст[оцький] зовсім навіть не зачіпає, отже Ш[ахматов]в лише даремно доказуватиме. См[аль]-Ст[оцький] каже, що “східні слов'яни”, “Триєдина Русь” — гіпотези, які з погляду лінгвіста не мають стійкості й вартости, доказує, що на основі мовних особливостей можна різно ділити слов[’янські] народи (своїми таблицями), а Ш[ахматов]в буде доказувати, що ми з ними маємо багато спільного в історичному життю, в традиціях і культурі, але це ж ні до чого, бо й серби з словінцями та болгарами теж це мали, мали також поляки з чехами. Зрештою, не буду забігати наперед. Тільки міт триєдної Русі і Шахматову, й Коршеви, і іншим російським лібералам занадто дорога річ, щоб вони легко одріклися од його, так само як і наші українці-“патріоти”, старші й молодші, які ніколи не забувають, що “ми, мовляв, рідні брати державної народности, ми не інородці (це для нас образа!) і маємо право й охоту допомагати нашим рідним братам “великороссам” у їх “державних клопотах”. І то не дивлячись на самий красномовний протест проти цього з боку уряду. Не дивлячись ні на що, угодовство і москвофільство у нас на рос[ійській] Україні дуже поширені і панують.

Як довідав ся випадково, Грамматика См[аль]-Ст[оцького] коштує 15 корон. Шахматовими лекціями³⁴ я вернув Вам кошти Верхратського, Руської правописи й правописи См[аль]-Ст[оцького]. Отже, лишаюся Вам винним 15 кор[он]. Чи Вам їх вислати зараз, чи будуть од Вас замовлення на книжки? Коли на протязі місяця не сповістите про це, вишлю їх Вам, бо й так Вам дуже обов'язаний, а ці гроші, може, Ви потребуєте.

Ваш щирий Вол[одимир] Ярошенко.

ПРИМІТКИ

1. "Рада" — перша на Наддніпрянщині українська щоденна газета, що виходила в Києві від 15 вересня 1906 р. до 2 березня 1914 р.

2. У № 145 від 28 червня (11 липня) 1911 р. в газеті "Рада" в рубриці "По Україні" було вміщено замітку "Наукова подорож українського вченого" такого змісту: "До нашої редакції завітав вчора український вчений, учитель гімназії в Станіславові, Іван Зілинський, якого імператорська Академія Наук в Петербурзі командірує на Полтавщину для вивчення окремих частин української мови. Академія Наук повідомила про це [ана] полтавського губернатора і прохає його дати д[обродієві] Зілинському законну допомогу, коли він звернеться за нею до місцевих властей, виконуючи доручення Академії. [ан] Полтавський губернатор дав з приводу цього відповідний наказ поліцмейстрам і повітовим справникам".

3. Під час свого двомісячного відрядження І. Зілинський побував у багатьох селах Київської, Чернігівської, Полтавської, Екатеринославської, Херсонської, Волинської, Люблінської, Седлецької, Гродненської та Мінської губерній; див.: Зілинський І. Проба упорядкування українських говорів // Записки НТШ.— Львів, 1914.— Т. 117—118.— С. 371—372.

Подорожуючи по Україні, І. Зілинський, крім живих народних говорів, вивчав також літературну українську наддніпрянську вимову. Ці спостереження він проводив над мовою багатьох українських інтелігентів, зокрема в Києві: К. Михальчука, М. Лисенка, І. Степенка, О. Косач (Олени Пчілки), Д. Дорошенка, М. Вороного, С. Черкасенка, І. Біляшівського, Д. Щербаківського, артистів українського театру Колесниченка; в Чернігові — Ф. Калаша та інших; у Миргороді — В. Ярошенка; в Полтаві — К. Моценка; в Константинограді — П. Мартиновича; в Екатеринославі — сестри Лесі Українки О. Кременюкової (справжнє прізвище Кривинюк), артистів театру М. Садовського, які перебували там у той час, і самого М. Садовського; у Радзивиліві — М. Левицького та інших; див.: Zilyński J. Opis fonetyczny języka ukraińskiego.— Kraków, 1932.— S. VIII. Всі ці зібрані матеріали І. Зілинський старанно використовував у своїх дослідженнях з української діалектології, у тому числі (крім уже згадуваних) і таких, як "До питання про діалектологічну класифікацію українських говорів" (Записки НТШ.— Львів, 1925.— Т. 141—143), "Карта українських говорів з поясненнями" (Варшава, 1933) та інших.

4. Ярошенко Володимир (1888—?) — український мовознавець, співробітник Інституту мовознавства АН УРСР (до 1934 р., далі доля його не відома).

5. Цього листа в архіві О. Шахматова не виявлено. Оскільки в ньому І. Зілинський подавав і план свого нариса української діалектології, то, можливо, О. Шахматов передав його у редакцію видання "Украинский народ в его прошлом и настоящем".

6. Видання це взагалі науково-популярне.

7. Докладна назва цього тепер рідкісного видання: Указатели общих трудов по русскому языку и трудов по диалектологии русского языка, составленный Московской диалектологической комиссией. Издание предварительное. Литографированное.— М., 1907.— 193 + 160 с.

Укладачі "Указателей..." дотримувалися офіційного на той час погляду, що українська і білоруська мови є діалектами російської мови. Тому в обох частинах "Указателей..." подають і літературу про українську та білоруську мову. У діалектологічному відділі досить широко представлена і етнографічна література.

8. Йдеться про "Известия отделения русского языка и словесности Императорской академии наук" (далі — Известия ОРЯС) — одно з основних видань Петербурзької АН.

9. На жаль, не вдалося встановити, де саме і з якою метою за кордоном був О. Шахматов.

10. Мова йде про "Обозрение трудов по славяноведению, составляемое А. Л. Бемом, В. Н. Венешевичем, Вс. И. Срезневским, М. Р. Фасмером и А. А. Шахматовым. Под редакцией В. Н. Венешевича", що охоплює праці з мовознавства, літератури, археології, етнографії та історії; див.: Известия ОРЯС, т. 16, кн. 1 (1911), с. 253—350; кн. 4 (1911), с. 283—356; т. 17, кн. 1 (1912), с. 306—362; кн. 2 (1912), с. 316—384.

11. В оригіналі помилково 1902.

12. Див. приміт. 10.

13. Див. лист № 9.

14. Першою дружиною І. Зілінського була Лідія Бучинська (1889—1912) — донька Мелітона Бучинського (1847—1903), адвоката і громадського діяча в Станиславі. М. Бучинський збирав український етнографічний матеріал, підтримував тісні зв'язки з М. Драгомановим. З Лідією І. Зілінський прожив два з половиною роки, померла вона на двадцять третью році життя від туберкульозу.
15. Див.: Дурново Н. Хрестоматія по малорусской диалектологии. Пособие при преподавании русского языка в высших учебных заведениях.— М., 1913.— 77 с. і карта.
16. В оригіналі помилково 1910 р., див. приміт. 18.
17. В оригіналі помилково т. II, див. приміт. 18.
18. Кравченко Василь (8 травня 1862—20 березня 1945) — український етнограф і письменник. У першому томі "Трудов общества исследователей Вольни" він опублікував "Свадьба в с. Курозванах" (с. 118—160), а в томі 5 — "Этнографические материалы, собранные В. Г. Кравченко в Вольнской и соседних с ней губерниях. С предисловием М. Гладкого". Пісні, с. 1—148 окремої пагінації; Проза, с. 1—80 окремої пагінації.
19. Романов Євдоким (11 вересня 1885 — 10 січня 1922) — відомий білоруський етнограф, фольклорист та археолог.
20. Перфецький Євген (1888—1947) — український історик; професор Київського (з 1919), Празького (1921—1922) та Братиславського (1923—1947) університетів. Тут йдеться про його працю "Особенности малорусских говоров Подляшья (Седлецкая губерния). Диалектологические материалы" (1915), що була виконана десь у 1913 р. на замовлення Петербурзької АН (очевидно, О. Шахматова). У листі до В. Ягича від 30 липня 1918 р. Є. Перфецький писав: "В "Сборнике Отделения русского яз[ыка] и слов[есности] Росс[ийской] Академии наук" печатается моя большая статья "Особенности украинских говоров в Подляшье" (див. рукописний відділ Публічної і університетської бібліотеки в Загребі, силн. R 4610 В.). Однак ця праця залишилася в рукопису і тепер зберігається в Санкт-Петербурзькому відділенні Архіву АН Росії (ф. 134, оп. 2, спр. 62).
21. Вессараба Іван (близько 1850—1921) — український фольклорист, етнограф і діалектолог. Тут йдеться про його "Материалы для этнографии Седлецкой губернии" (Сборник ОРЯС.— СПб., 1903.— Т. 25, вып. 7.— 324 с.).
22. Янчук Микола (29 листопада 1859.— 6 грудня 1921) — український, білоруський та російський фольклорист, етнограф та письменник. Тут, очевидно, мається на увазі його праця "Малорусская свадьба в Корницком приходе, Константиновского уезда, Седлецкой губернии (Труды Императорского общества любителей естествознания, антропологии и этнографии.— М., 1886.— Вып. 1).
23. Житецький Павло (1836—1911) — видатний український філолог. Тут І. Зілінський має на увазі його книгу "Очерк звуковой истории малорусского наречия" (К., 1876), при написанні якої автор широко використав і діалектні матеріали, та прикладені до цієї книги "Образцы народных говоров малорусского наречия", до яких увійшли і взірці із сіл Вільського, Константинівського та Радинського повітів Седлецької губернії (с. 297—310).
24. Див. лист В. Ярошенка до І. Зілінського (№ 31).
25. Повний текст цього листа наводиться в Додатку, див. № 30.
26. Докладну рецензію на згадану книгу С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера О. Шахматов опублікував у журналі "Україна" (1914, кн. 1, с. 7—19).
27. Йдеться про працю О. Шахматова "Очерк древнейшего периода истории "Энциклопедии славянской филологии" (Пт. 1915.— Вып. III.— 369 с. Отже, рукопис згаданої монографії О. Шахматова, як свідчить цей лист, закінчено не пізніше осені 1913 р.
28. О. Шахматов має на увазі відому карту українських говорів К. Михальчука, складену 1871 р. і додану до його синтетичного нарису з української діалектології "Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины"; див.: Чубинский П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край.— СПб., 1877.— Т. 7.
29. І. Зілінський вирішив був до свого нарису української діалектології в енциклопедії "Украинский народ..." прикласти карту класифікації говорів української мови принципово нового типу: на ній нареччя та менші діалектні угруповання мали б окреслюватися пасмами ізголос. Через брак належної кількості матеріалів, незважаючи на великі зусилля протягом

значного часу, запланованої карти він так і не склав. Опис чернеток цієї карти та інших належних сюди матеріалів див.: Дзендзелівський Й. О. І. Зілинський і початки застосування лінгвогеографічного аспекту в українській діалектології // Мовознавство.— 1991.— № 3.— С. 24—36.

30. Випуск "Енциклопедии славянской филологии", в якому передбачалося умістити заплановані три нариси про українську мову, взагалі не з'явився друком. Нагромаджені для обох нарисів матеріали І. Зілинський пізніше використав у своїх працях "Проба упорядкування українських говорів", "До питання про діалектологічну класифікацію українських говорів", "Opis fonetyczny języka ukraińskiego", "Карта українських говорів з поясненнями" та в монографії "Нарис української діалектології", що її готував до друку і яку кілька разів анонсовано у філологічній серії "Праць Українського наукового інституту у Варшаві", але яка так і не з'явилася.

31. Замість передбачуваних трьох томів "Украинский народ..." вийшов лише в двох. Другий том, що з'явився 1916 р., не вмщував нарису української діалектології, який, як видно з опублікованих тут листів, був повністю підготовлений до друку і надісланий О. Шахматову. Очевидно, це було пов'язане з тим, що його автор був громадянином Австро-Угорщини, з якою Росія перебувала в стані війни. З невідомих поки що причин не було в ньому і нарису з сучасної української літературної мови, що його мав написати А. Кримський. Українська мова тут була представлена лише нарисом О. Шахматова "Краткий очерк истории малорусского (украинского) языка"; див.: Украинский народ в его прошлом и настоящим.— Пт., 1916.— Т. 2.— С. 664—707.

У перекладі В. Дем'янчука на українську мову цей нарис вийшов у книзі: Акад. Ол. Шахматов — Акад. Аг. Кримський. Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської старо-українщини XI—XVIII вв.— К., 1922; 2-ге вид.— 1924; 3-ге вид. зі своєю післямовою фотомеханічним способом здійснив О. Горбач (Мюнхен, 1988).

32. Автографи опублікованих листів Д. Ушакова та В. Ярошенка з архіву І. Зілинського нам передав його син Орест Зілинський у 1961 р.

33. Складена М. Дурново, М. Соколовим та Д. Ушаковим "Диалектологическая карта русского языка в Европе" надрукована в Петрограді 1914 р., а підготовлений цими ж авторами "...Очерк русской диалектологии" опубліковано в Москві 1915 р. І. Зілинський у своїй рецензії спеціально докладно спинається на тому, як на цій карті й у нарисі представлені говори української мови; див.: Rocznik slawistyczny.— Kraków, 1930.— Т. 9, cz. 2 (1922).— S. 217—254. Є і окремий відбиток.

34. Йдеться про літографований курс лекцій з історії російської мови, який О. Шахматов читав у Санкт-Петербурзькому університеті в 1908 і 1911 рр.; див.: Шахматов А. А. курс истории русского языка.— СПб., 1909—1911.— Ч. 1—3.